

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 12. ЈАНУАРА 1882.

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАДИЋ.

Излази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страни 60 новч. месечно. — Претплатна се шаље администрацији „Позоришта“, у матичном стану, у Новоме Саду.

НЕШТО О ДРАМСКОМ ПЕСНИШТВУ.

Драмско је песништво жив савез лирског и епског песништва. Из тог споја настаје жива слика, из тог споја настаје радња.

Драма је даље прави покрет у песништву, којем, до душе, песник прописује границу, слаже склад, и удешава правца, али песник не говори сам, он нам не износи својих рођених осећаја, он не нанизује само прошле згоде, већ нам приказује живе особе, које, пробуђене његовим заносом, мисле, осећају и раде.

Воља је покретач драмске радње, воља, која се јавља у радњи. Са свим је природно, да се према простору и времену, које драму ограничава, не може драмска радња изнети пред свет до најмањих ситница, и у том случају истиче се епски елеменат драме, т. ј. опис или приповетка, а то бива у драми врло често, кад се не приказан важан предмет описује или важан до гађај приповеда. Не може се сваки проши мотив приказати живом сликом. Отело н. пр. приповеда пред млетачким сенатом све невоље своје младости. Може ли се све то изнети на позорницу? Терамен описује живо смрт краљевића Хилопита крај разјареног мора. Може ли се на позорници приказати сила нептунова, бесни хатови, који за собом повлаче разлупана кола и краљевића? Не може.

Погледом на целину песмотвора и јединства радње, епска је приповетка од велике важности. Али и лирска истиче се кадшто силен у драми.

Осећај или страст јавља се лирским начином. Ми не можемо да на наше очи гледамо све осећаје и страсти у великим сукобима; поједине особе износе нам их радњом или речју. Али нити сме песник сувише истицати свој рођени осећај, јер тиме губе карактери драме своју силу и индивидуалност, нити сме једна особа описивати на широко осећаје друге особе, јер се тим уни-

штује драмски живот. Чин човеков је језгра драмске радње, његов је извор слободна воља. По вољи својој бори се против силе светске, а отпор његове воље против света, против неодољиве нужде, чини драмски сукоб.

Од те слободне воље зависи и она последња одлука, из које постаје катастрофа. С тога колебање, страх не приличи главном карактеру у драми: јунак мора да је активан. Случај, т. ј. неслућен, ненадан догађај са свим независан од воље главних особа, дозвољен је, до душе, у драми, али никад — нарочито у озбиљној драми — не сме решавати саму радњу. У комедији оправдан је пре, јер случајем настају контрасти, а контраст је управо душа комике. У радњу стичу се сви чинови појединих особа, те тако настаје колизија, настаје живот. Али како чин зависи од слободне воље, тако се управља воља према људи и природи, према карактеру појединача. У епу може се карактер подробно развијати, али не може у драми према живости и брзини радње, а и за то, што у исто време, на истом простору раде више људи заједно. У драми даље мора бити напртан карактер кратким, али лапидарним слогом.

Драмски карактер мора бити знаменит и доследан.

Знаменит у толико, да га песник узвиси, идеалишући га до већег значаја, било то у добру, било у злу. Оличена врлина или мана није драмски карактер. На позоришту немају места ни анђели ни ћаволи у облику људском.

Доследан у толико, да се слаже са реалним светом, са природом у погледу века, народности и т. д., и да се течајем радње не мења без свакога разлога. Љаво не може се у један пут прометнути анђелом.

Радња свију особа у драми тежи једној цели. С

тога су и међу собом све особе везане. Осим тога је радња драмска ограничена временом и простором. Према томе је главна особина драме јединство, нарочито јединство радње. Сви карактери у драми раде на томе, да се драмска радња реши концентрично. Погрешка је, дакле, ако у драми има више радња, које без сваке свезе теку успоред, али погрешка — да како више техничка — била би и то, да радње појединачних осoba теку засебице. Тако би настao низ слика, а никако складан пеомотор.

Теоретици наводе и јединство времена и места. Старија француска драма држи се тога строго, те нам приказује велике револуције за време од 24 саахата у једној соби. Шекспир

на против скоче за један тренут ока преко мора и гора. Код њега од почетка до свршетка радње пролазе године и године.

Ни једна ни друга од тих крајности није природна. По важности својој и према природном развитку може радња трајати и дуже времена, али никако читаве векове, јер би тада нестало јединства радње. Поједини одсесци радње могу се развијати и на различитим местима, али се у кратким одсесцима радње не сме мењати место из ненада, јер драмска слика није калеидоскоп. Најзгодније је, кад се драма тако удеши, да се у њој не мењају места у призорима једнога чина.

(Наставиће се.)

ПОСТАНАК НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У ЗАГРЕБУ.

(Свршетак.)

Те је чланке превео др. Ђудевит Гај на хрватски, па их је штампао у својим новинама. Уједно сам тражио и врбовао хрватске дилетанте, с којима сам мислио да по каткад приредим по коју представу на хрватском језику. Тад ми рекоше, да се тамо негде у Србији, чини ми се у Нишу или Београду, врзе неко српско позоришно друштво, које у оним варварским крајевима не може да нађе публике за драму, па с тога ни опстанка себи, те би радо дошло у Загреб, где свет воли позориште. Бров се нашло родољубивих добротвора, који су пружили трошкове за сеобу, те тако позовем ту српску друžину, да дође у Загреб.*)

Дружина приспе најпосле — а изгледала је та дружина, као оно ћаци Карла Мора, кад је од њих у чешким шумама организовао разбојничку чету; — били су то скроз лепи млади људи у најшаренијем словенском народном оделу, по највише ћаци, који су напустили богословију или права, па су изабрали овај начин гладовања.

*) То је била она иста позоришна дружина, која је г. 1837. поникла у Новоме Саду и која је после давала представе у Земуну, Панчеву, Београду, Загребу, Карловцу и Сиску. Чланови су те дружине били: М. Брезовски, Пера Коров, Јова Капдеморд, Ђ. Анастасијевић, Стева Карамат, Тома Исаковић, Сока и Ката Јовановићева, Сава Пурђе и Ђ. Грујић. Ова је дружина отишла у Загреб 1840. год. на позив загребачке читаонице, која јој је послала 1000 форината у име путнога трошка. — Ур

Мушкарци су дакле били прилично заступљени, и ма да нису били баш уметници, ипак су више вредили од дилетаната, јер су бар имали рутине. Али са женским било је веома трајаво. Са српском дружином дошли су само две глумице, које су те по изгледу, говору и држању свом потсећале, да су преће биле келнерке у каквој сеоској гостионици; а већ на првој проби видело се, да се могу употребити само за споредне улоге. Хрватском народном позоришту претила је дакле велика опасност. Јер како ће се представљати оно неколико комада — већом страном народно-патриотске драме из хрватске повеснице — из којих се тада састојао хрватски репертоар, кад нема прве јунакиње ни љубавнице, као најскромнијег захтева. У тој невољи понуди се један члан мога друштва, да и мени и хрватској позорници помогне у нужди.

Госпођа Вагијева, даровита ћи глумца Река у Лавову, била је код мене ангажована као прва љубавница, па се понудила, да учи и приказује улоге на хрватском језику. То је било тешко подузеће, али је она имала vanредно добро памтење, а у неколико јој је била олакшица и то, што је знала пољски говорити, јер је одрасла у Лавову. Гђа Вагијева одговорила је своме задатку доиста дивним начином, учила је гвозденом вољом улоге од 12 до 15 табака велике на хрватском језику на изуст, само је искала да јој

се свака реченица преведе и расјасни, да би могла знати, где ваља што нагласити. Те тако су народно-хрватске представе, уз пожртвовање гђе Вагијеве, уз моје декорације, гардеробу, корску особље и оркестар, — сјајно инсценисане и одигране. Народњачка публика пливала је од

усхићења, а мађарска странка беснила. Српски глумци су ванредно одликовани, а гђа Вагијева добила је, у знак признања њеног пожртвовања, силне богате поклоне и скупоцене дарове.

И тако су се целог лета давале на измене немачке и хрватске представе. —

Ј И С Т И Ч И

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Очина маза“, слика из живота у 3 чина а 6 слика, с певањем, написао Адолф Ј Аронж, превео Сава Рајковић.)

На св. Јована прешао је Ј Аронжев „Mein Leopold“ у кратком року по други пут преко наше позорнице. Није прошло од премијере му ни пет цуних недеља, а већ се пожурио, да ове сезоне још отме једно вече. Да му овде код нас баш тако не цвета цвеће, као онде, где је неко време био, што но тамо кажу Kassamagnet или Zugstück, — како ли то већ тепају, — то се видило по релативно слабијој посети тога вечера. Међу тим ако се и није баш погинуло од жеље за њим, ипак је био добро дошао и лепо дочекан. А добро ће доћи и лепо бити дочекан и даље све донде, до год буде доносио тако верне слике, као што је стари Вајгл Лукићев, Ема М. Рајковићке, Штарке Ружићев и Добриновићев Мелмајер. А уз то још при данашњој концепцији „Очина маза“ појавом својом на поворници чинила је и нехотице акт чистог хуманистета, јер даде даровитом младом глумцу Барбарићу, ако ништа друго, а оно бар прилике, да се у оште на позорници и јави. Та Барбарића и дар и појава и орган квалификују за честитог, ајде да рекнемо — ученика; с „Леополдом“ бар за цело да наје заслужио прекора учитељског.

Нашли смо се већ у замерању, па хоћемо још „Очина маза“ да замеримо, што даје онолико слободе слушници Мини. Отела се та, па не зна, шта је доста, те се забунила чак и у патетичан неки тон, а кад се д. Адамовићева пусти у патос, коме онда горе, него — публици.

Г.

П О З О Р И Љ Т Е.

* (Народно позориште у Загребу.) „Наг. Nov.“ пишу: „7. јануара представљала се „Аида“. Приказ те опере може се сматрати једном од бољих представа у овој сезони. Сви певачи потакнули су опћинство на свеопште повлађивање и плескање. Господин Веспањијани усавршију се као Аманасро све то више, те је и славно потпуну победу. Његов звонки глас великога опсега разлегао се по читавом позоришту, особито у дуету са Аидом на Нулу. Призор тај спада погледом на попев као и погледом на инструментацију, међу најоригиналније композиције — певао је толиком силом, да је опћинство било управо занесено, те га је три пута узастопче иза-

вало. Он је толиким жаром певао, да смо у њему забиља видили слику несретна заробљена раскраља етиопскога и оца, који своју кћер не појми, кад оклеве да пристане на оно средство, што га је он изабрао, да предобије изгубљено престоље и домовину.

У овој представи први пут било је, што се балет у другом и трећем чину испустио; на место прекрасне балетне музике чули смо један монстр-акорд од једнога краја оркестра до другога краја, што су га извели сви чланови оркестра, а за тим прелаз у попев. Ми не знајмо, с којега је разлога управа јутре избрисала балет, а да ли кани и у будуће тако. Ако то чини ли ради штедње, то се с отим не слажемо, јер кад је једном трошак учинен за балет, набавом лепога балетнога одела и кад је уложен труд учења, нема разлога за што сада штедити, па је то очити назадак представе, која је тиме окрњена, те би боље било, да се „Аида“ ни с почетка није балетом представљала.

8. јануара чули смо после петонедељне станке дражесну оперету „Анго“. Гђица Вормастинијева напредовала је лепо у певању; исто тако задовољава нас сада њен прелаз из једнога регистра у други, који из далека није више тако оштар као код првих представа. Што нам се свиђа код госпођица, то је јасно изговарање речи, кад пева, и сигурност гласа, кад започиње. Само би требало, да госпођица сираћа своју позорност на што бољу игру. Г. Дескашев био је при добром гласу; види се код њега и довољан напредак у игри; врло добро успео му је дујет у првом чину са гђицом Вормастинијевом. Гђица Фримелова била је нешто слабија у гласу; најсретнији њезини моменти били су код ансамбла на свршетку другога чина уз мелодијски вальцер и у свадљивом дујету на свршетку трећега чина; ту је гђица забила дражесна. Комични трифолијум Сајевић, Антон, Бан — Ривидијер, Помпоне, Гревен — забављао је читаво позориште, особито галерију, која је синоћ први пут после злосретне бечке катастрофе душком пуня била. На посе истакнуо се синоћ господин Антон као млињар својим хумором и драстичном игром у дујету трећега чина, што га пева са г. Сајевићем. Овај дујет морао се услед бурнога повлађивања опћинства поновити. Зборови били су добри, само збор завереника могао је бити прецизнији.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

33. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТИПЛАТИ 24.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 12. ЈАНУАРА 1882.

ПРВИ ПУТ:

ОКАЉАНО ПОШТЕЊЕ.

КАРАКТЕРНА СЛИКА У 3 ЧИНА, НАПИСАО БОРМАН РИГЕН, ПРЕВЕО С. РАЈКОВИЋ.

ОСОБЕ:

Роберт Велс, творничар	Лукић.
Каролина, његова жена	Д. Ружићка.
Вили	*
Мина } њихова деца	*
Клара	Л. Хадићева.
Анзелм Ренцијус	Банковић.
Франц Ренцијус, капетан	Добриновић.
Густав Рол, морнарски официр	Димитријевић.
Барански	Ружић.
Милер, пословођа	Јовановић.
Собарица	Д. Адамовићева.
Слуга	Рашић.

Догађа се у велсовој кући.

У среду 13. јануара по други пут: „ВЕЛИКОВАРОШАНИ.“ Шала у 4 чина, написао др. Ј. Б. Швајцер. превео П. Ј. Мостић.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 сахата пре подне и од 3—5 сахата после подне, а увече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК ОКО 10 САХАТА.